

svetila PRAZNIK LUČI

Brez svetlobe življenje ni mogoče, zato so stara ljudstva soncu pripisovala božansko moč in trepetala v strahu, da bi po zimskem solsticiju več ne vzšlo. Ponovno rojstvo luči so radostno proslavljeni in eden takih praznikov je tudi god svete Lucije, ki je krščanska oblika poganskega praznovanja. Daleč nazaj je bil Lucijin dan blizu božiča, toda zaradi netočnosti starega koledarja se je močno oddaljil od astronomskega zimskega preobrata. Pomenljiva je navada, da se na Lucijin god poseje zrna žita, ki vzklikajo do božiča. Mlado zelenje služi kot okras jaslic in napoved dobre letine. Zgodbe o svetlobi in ognju sodijo med najstarejše izročilo. Taka je tudi grška priča o Prometeju, potomcu božanskega rodu Titanov, ki je iz gline izobiloval človeka ter ga izučil vseh obrti in zvijač. Ker je človeški rod pri žgalni daritvi prevaral bogove, jim je bil ogenj odvzet, da so v hladnih dneh klavrnno tavali naok-

rog. Prometej je bogovom ukradel ogenj in jih rešil smrti. Bogovi so ga za kazeno z verigami priklenili na skale, kjer mu je orel vsako noč trgal jetra. Podobna priča se je ohranila tudi med pastirji z Velike planine nad Kamnikom.

Zgodbe o ognju pričevajo o prastari želji ljudi, da bi si podredili moč ognja. S plamenom, ujetim v posodico, so si že v pradavnini razsvetljevali bivališča in svetišča. Lučka je od nekdaj spremljala umrlega v onostranstvo in mu zagotavljala ponovno življenje.

Najstarejša svetila so bakle, trske in sveče. Ogenj so prižigali s pomočjo kresilne gobe in kremena. V Sredozemlju, kjer raste oljka, so si svetili z volno, namočeno v olju. Rimljani so pred dva tisoč leti razširili uporabo keramičnih oljenk, ki so jih množično izdelovali in izvažali po vsem cesarstvu. Lučke in svečniki so bile lahko tudi iz brona, srebra ali celo zlata, toda te so se le redko ohranile. Keramične oljenke so bile priljubljeno novoletno darilo, večkrat so imele izpisano voščilnico ANNUM NOVUM FELICEM FAUSTUM.

S propadom rimskega cesarstva so za dolgo dobo oljenke nadomestile bakle in nasmoljene trske, zataknjene v čelešnik, ki so skoraj do konca 19. stoletja razsvetljevali domove preprostih ljudi.

Svečnike s svečami, izdelanimi iz loja in voska, so si lahko privoščili le premožnejši. Šele s pojavom parafinskih sveč v 19. stoletju, je postala svečava dostopna tudi revnejšim. Preprosta svetila, a tudi veličastne svečnike – kandelabre in lestence, so izdelovali pasarji in livarji, kositrarji in steklarji, rezbarji in kovači.

1850 so v Ameriki odkrili velike zaloge nafte. Kmalu zatem je Benjamin Silliman skonstruiral

Keramična lučka na dva plamenčka, v kateri je gorelo olivno olje, je bila izdelana v Italiji. V naše kraje so jo pred več kot dva tisoč leti prinesli trgovci ali vojaki, ki so na prostoru današnjega Kranja ustanovili postojanko Karnij.

vitrina meseca svetila

GORENJSKI MUZEJ

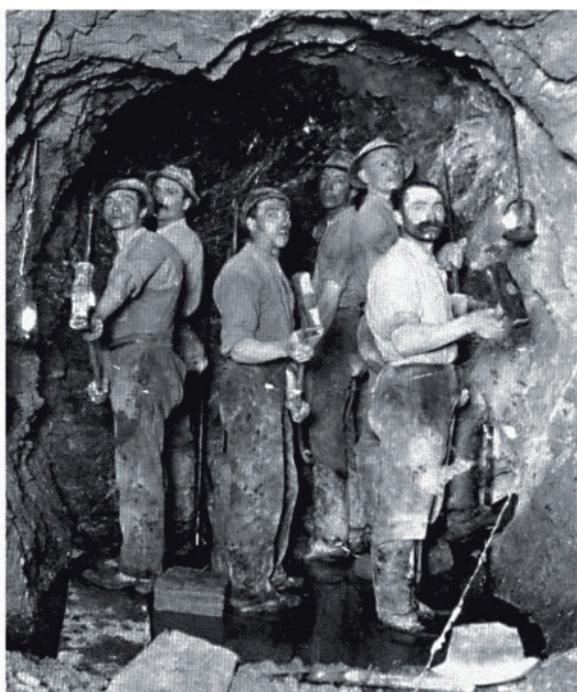

vitrina meseca svetila

petrolejko. Petrolejke so začeli proizvajati v velikih količinah in jih skupaj s petrolejem, ki so ga pri nas imenovali kameno olje, prodajali po vsem svetu. Izdelovanje petrolejk so kmalu prevzele tudi slovenske glažute. Izdelovali so podstavke za svetilke in posodice za petrolej, ki so jih pritrdili na kovinski nosilec. Glažute so izdelovale oblikovno zahtevnejša in dražja svetila za meščane, a tudi preproste lučke, namenjene manj premožnim. Teh se je kmalu prijelo ime čukec.

Petrolejke so bile v primerjavi s svečo bolj varne, saj je bil plamen zaščiten s steklom, dajale pa so tudi enakomernejšo svetljobo. Zato so bile vsespolno razširjene in zelo priljubljene. Konec 19. stol. so začeli pri nas uporabljati tudi plinske svetilke. V gorenjskih mestih in turističnih krajih so na prelomu 19. in v 20. stol. ponekod zagorele luči na acetilen. Nov način razsvetljevanja je bil pogojen s preureditvami in novo notranjo opremo prostorov.

Vse pa se je mahoma spremenilo, ko so zbranele prve električne luči, celo način ličenja mestnih dam. Ženske so kaj kmalu ugotovile, da dnevni podobna svetloba žarnic izdajalsko razkriva debele plasti pudra in šminke na njihovih obrazih.

Leta 1906 so odprli Bohinjsko progo. Gradnja proge, posebej predora, je predstavljala edinstveni gradbeni dosežek. Delavci v rovih so uporabljali preproste svetilke na repično olje in je vsak moral prinesi svojo lastno, sicer ni bil sprejet na delo. Gradbeni nadzorniki so imeli lepše svetilke, delavske pa so bile preproste.

Svetilki, kakršne so uporabljali delavci pri gradnji bohinjskega predora.

V začetku 20. stol. so oljne in petrolejske svetilke preprosto predelali. Po lestencih so napoljali žice in v tulce za sveče namestili žarnice.

The oldest illuminants are torches, matchwood and candles. Ceramic oil-lamps, produced in enormous quantity and exported all over the Empire, were spread into our territory by the Romans. Oil-lamps represented a popular New Year present, often accompanied with the written ANNUM NOVUM FELICEM FAUSTUM. After the fall of the Roman Empire oil-lamps were replaced by candles and pitched matchwoods, which illuminated simple dwellings almost to the end of 19th century.

Wax-candles were used by wealthier population; only with the use of paraffin, candles reached poor people. In the middle of the 19th century Benjamin Silliman, an American, constructed a paraffin-lamp, and the Slovenian glass-works soon started the production of lamps. In the last decades of the 19th century also gas-lights were used, but everything changed with the electrification. In the beginning of the 20th century oil- and paraffin-lamps were simply reconstructed and electric wires were installed into the chandeliers: the candles were replaced by electric bulbs.

V SODELOVANJU Z MATIČNO KNJIŽNICO IZ KAMNIKA SMO PRIPRAVILI IZBOR LITERATURE NA TEMO LUČ IN SVETLOBA!

Vitrina meseca Gorenjskega muzeja

št. 3, december 2006

Besedilo: V. Perko, M. Vomer Gojkovič, N. Kolar, T. Porenta, J. Rataj, T. Eržen,

M. Žibert, N. Robežnik

Izbor predmetov: M. Vomer Gojkovič, N. Kolar, T. Porenta, J. Rataj, T. Eržen,

V. Perko, M. Žibert, A. Bavdek

Vodja projekta: V. Perko

Prevod in jezikovni popravki: M. Vehar, T. Eržen

Izbor literature: B. Podbrežnik, Matična knjižnica Kamnik

Fotografije: Fototeka Pokrajinskega muzeja Ptuj in Gorenjskega muzeja,

E. Šorič in B. Carić

Oblifikovanje: P. Rakovec

Tisk: Jagraf, Trboje

Izdal: Gorenjski muzej, Kranj, zanj B. Ravnik Toman, ravnateljica

Tel.: 04 201 39 50

E-mail: info@gorenjski-muzej.si

Predmeti so last: Gorenjskega muzeja Kranj, Pokrajinskega muzeja Ptuj, Pokrajinskega muzeja Celje, Tržiškega muzeja, Notranjskega muzeja iz Postojne in g. D. Presema z Jesenic.